

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Каа - Хемского района

МБОУ СОШ с. Бурен-Хем

СОГЛАСОВАНО

ЗУВР Осрмат
/Ооржак О.Б./

УТВЕРЖДЕНО

Директор Бичекей А.А.
МБОУ СОШ с. Бурен-Хем
Приказ №2/3
от «31» августа 2023 года

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение на родном (тувинском) языке»

для обучающихся 2 «Б» класса

Составила: учитель начальных классов
Багай-оол Солун-кыс Алдын-ооловна

Бурен-Хем 2023

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

2-ги класстың «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан ажилчын программаны Россия Федерациязынын «Россияның школазы» деп өөредилге-методиктиг бөлүккө, Тыва Республиканын ниити өөредилгезиниң эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарына дүүштүр, 2008 чылда Наталья Чоодуевна Дамбаның тургусканы тыва дыл программасына болгаш 2016 чылда 2-ги класска Л.С.Кара-оолдун литературлуг дыл номунга даянып тургускан. Бо ажилчын программа эге школаның Федералдыг күрүне стандарттарының сорулгаларын чедип алырынче угланган.

Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң национал девискээр кезээ 2-ги класс өөреникчилериниң ниити сайзыралынче, оларның билииниң практиктиг болурунче угланмышаан, программаны тургузарда эртемнииниң, дес-дараалашкаанын, көргүзүглүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларның намыс-харын барымдаалап тургаш тургускан.

2-ги класска Л.С.Кара-оолдун литературлуг дыл деп номун 2016 чылда Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының сүмелээни-биле, 2-4 класстарга «Төрөөн чугаа» деп эртемнин чижек программасына дууштүр тургускаш, парлап үндүргөн.

Ниитизи-биле программа езугаар 2-ги класска 68 шак бердинген. Неделяда 2 шак көрдүнгөн.

Бо шактарны улдуңнар аайы-биле үлелгезин башкы боду тургузуп алып, кичээлдерге чижеглей хувааны мындыг:

- 1 улдунда – 16 шак
- 2 улдунда – 16 шак
- 3 улдунда – 20 шак
- 4 улдунда – 16 шак

Эге класстарга литературлуг номчулганы өөредириниң кол сорулгалары:

- 1) Уругларны медреселдиги-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарына өөредир;
- 2) оларга төрөөн дыл талазы-биле эге билиглерни бээри;
- 3) уругларны ном ажыглаарына чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонургалын, номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарына үндезилээш, өөреникчилерни материалистиг кузел-бодал-биле чепсеглээри;
- 4) уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидери;
- 5) өөренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарына өөреникчилерни таныштырары

2-ги класска литературлуг номчулга программаның шийгээткениниң планаттыг туңгелдери:

Личностуг (бот-тускайлаң онзагайлыы)

Өөреникчилерге хевирлеттинген турар билиглер:

- Төрөөн дылывыс харылзажырынын база мээ-медреселивистин шынарын коргузеринин кол чепсээ;
- Төрөөн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири.;
- Төрөөн дылын улаштыр өөрениринге сонургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдынуран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарына үндезилээш, материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээри.

Өөреникчилерге хевирлеттинип болурунун билиглери:

- Төрөөн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарына өөреникчинин бот киржилгези;
- Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Өөреникчилернин билип алган турар уjurлуг билиглери:

Номчулга программазы дөрт кезектен тургустунган:

1. номчулганыш тематиказы
2. класстан дашкаар номчулга
3. номчулга талазы-биле алган билиглери, чанчылдары болгаш мергежилдери
4. чогаалдарнын хевирлери(жанрлары) практиктиг таныжылга

Чамдык кол темалар класс бурузунун программазында бар. Ынчалза-даа олар анаа катаптап турар эвес уругларныш назы-хары улгадып, билиинин деннели бедээни-биле чергелештир чечен чогаалдарнын хемчээли, утказы болгаш дылдын уран-чечен аргалары чоорту нарыдап, чаа чуулдер немежип бар чыдар.

Эге школага чечен чогаал номчулгазынын программазы уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынче кол кичээнгейни угландырып турар. Оон иштинде бир онзагай черни оореникчилерни щын чугаалап ооредиринин чугула хевири (аргазы) - номчулганыш чанчылдарыш шингээттирип хевирлээри болгаш ону сайзырадырынче угланган ажылдарны чорудары кол черни ээлеп тура

Номчулга кичээлдеринин кол сорулгазы - ыткыр (дынналдыр) номчуурунун хевиринден эгелээш, ханы, медреселдиг иштинде номчуурун чедип алыры.

өөредилгенин бирги чылында сос номчуурунун аргаларын шингээттирип, ангы-ангы сөстөрни, сос каттыжышкыннарыш домактар болу бээр кылдыр ун аайы - биле (интонация) кожуп, чугурту номчулгаже чоорту шилчиир.

ййиги чылында угаан ажылынын база бир чадазынче унуп, иштинде номчулганын чанчылдарын боттандыраp. -

Ушку чылында номчулганын темпизин элээн дурген шуудадыр. Номчулга уезинде уе камнаарынын чогулмчалыг аргаларын чоп ажыглаарын шингээттирер.

Дертку чылында номчулганыш кол шынарларын (шын, чугурту, медреселдиг, аянынг) колдуунда шингээдип апкан турар. Литературлуг шын адаашкын езугаар болгаш рольдар аайы-биле аянынг номчуурун чанчылдарын ап, номчулганын чогуур темпизин шын сагып билген турар уjurлуг.

Эге школанын бугу-ле чадаларында башкы уругларны номчуп билир кылдыр ооредири-биле чергелештир уруглар боттары номчаан чогаалынын утказын сайгарып, ында кол чуулду илередип, оон чогуур туннелдер ундуруп шыдаптарынче угланган ажылдарны база чорудар.

Оон ангыда номчаан сезуглелдерин кезекерге чарып, оларга тус-тузунда аттыварынга, абзацтар дузазы-биле план тургузарынга, номчаан чуулунун утказын делгеренгей азы дорт кылдыр чугаалап оорениринге чанчыктыраp.

Программада бердинген чижек тематикаларга хамаарыштыр номчуур уjurлуг чогаалдар иштинден уруглар торээн черинин, долгандыр турар хурээлелдин; эш-оор болгаш уе-чергелеринин, оларнын чуртталгазынын, оюн-тоглаазынын, ужуралдарынын; бойдус болгаш оон камгалалынын; тыва чоннун чаагай чанчылдарынын; тврээн чуртунун тоогузунден барымдааларнын дугайында билиглерни шингээдип алырлар

Домактын чугула кижигуннерин, домак итштинде состернин харылзаазын шын тып билген турар.

Сезуглел-биле ажылдап, ында домактарны дес-дараалаштыр аас болгаш бижимел чугаанын дузазы-биле дамчыдып билген турар уjurлуг.

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Өөреникчилернин чогуур деннелге билип алыр уjurлуг:

-Өөренип турар эртеминин тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;

-Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип өөренири;

-Бот хыналданы, удур-дедир хыналданы кылып билири.

-Салдынган сорулгага дууштур кылыр уjurлуг ажылды планнап, хайгаарап, оон туннелинге чедеринин болдунар аргаларын тодарадып билирин өөредир.

-Сорулганы шын салып, ону чедип аларынын аргаларын дилеп, тып билирин өөредир.

-Өөрөнгө чуулдерин сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чаа чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни чанчыктыраp.

Өөреникчилернин өөренип ап болур аргалары:

- Өөрөнгөн темазынга алган билиглери туннеп болгаш унелеп билирин боттандыраы;
- Аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга туннелдер (познавательные)

Өөреникчилернин өөренип алыр ужурлуг билиглери:

- билиин ханыладырынга дууштур сорулганы салып билири;
- херек дыннадыгларны ангылаары; херек билиглери дилеп-тывары;
- аас болгаш бижимел чугааны шын тургузуп билири;
- тургустунуп келген айтырыгларны тода, шын шиитпирлээр аргаларны дилеп-тывары;
- дыннаан, номчаан созуглелдеринден херек, кол чуулду тывары;
- берге айтырыгга шын харыыны дилеп-тывары.
- Чаа чувени билип алыр чуткул-сонуургалын улам сайзырадыр
- Словарьда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, ону дилеп, шыгжап чанчыгары. Компьютерге ажылдап өөренири.
- Эштежип ажылдаарынга өөренир. Бодун ангы-ангы рольдарга кириштирер (удуртур, кууседир)
- Херек материалдарны дилеп, тып билири. (янзы-буру номнар, словарь, интернет)

Өөреникчилернин өөренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузаы-биле херек билиглери тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- болушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг. (Аас- чугаага өөренири)

Өөреникчилернин өөренип алыр билиглери:

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге өөредир;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- ангы-ангы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге өөредир;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Өөреникчилернин өөренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирер;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Номчулгага болгаш чугаа сайзырадылгасынга өөреникчилернин кол билиглери, мергежилдери болгаш чанчылдары

- утка болгаш дыл-домаанын талазы-биле чедиштир сезугледди пауза, интонация болгаш номчулганын темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянныг номчууру;
- номчулга уезинде нарын сөстөрү, ылангыя кылыг сөстөрүн, чуве аттарын, утка талазы-биле тудуш холбаалыг сөстөрү бот-боттарындан адырбайн, тудуштуруп номчууру;
- сөзүглелде чугула утка илередир сөстү ылгап билири;
- баштай иштинде номчааш, оон соонда аянныг ыткыр номчууру;
- диалогту аянныг рольдап номчууру;
- иштинде оожум болгаш шилилгелиг номчулганын аргаларын шингээдип алганы;
- номчулганьш темпизин сагып шыдаары ;
- сөзүглелдин кезектерин чогаалда болушкуннарнын дес-дараалашкаан болгаш утка талазы - биле харылзааларын тодарадып билири;
- улуг эвес сөзүглелди ангы-ангы кезектерге чарып, кезек бурузунге ат(эге) чогаадыры; башкынын дузузы-биле созуглелдин планын тургузары;
- номчаан чуулунун утказын делгередир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары. чогаалдын кол бодалын илередип, бодунун сөстери-биле ону бадыткаары;
- чогаалдын киржикчилеринин чугаазын, чуну кылып турарын барымдаалап, оларга унелел бээри;

-болуушкуннун чылдагаанын тайылбырлап шыдаары;
 -хайгаараан, корген-билген чуулдеринин дугайында башкынын дузазы-биле сайгарган
 -делгеренгей болгаш кыска план езугаар номчаан чуулунун утказын дес-дараалапгыр ушку арындан чугаалап билири;
 -чогаалдын темазынга, кол утказынга, идеязынга хамаарышкан монологтарны дынналдыр номчууру, доктаадыш алыры.

Ук сорулганы боттандыраары-биле дараазында айтырыгларны шиитпирлээр:

-төрээн дылынга чугаа ажыл-чорудулгазының бүгү хевирлерин (дыңнаары, номчууру, чугаалаары, бижири) сайзыратпышаан, өске кижилер-биле харылзаа тудуп билир кылдыр чаңчыктырар;
 -тыва чечен сөстү эстетиктиг шингээдип алырынга белеткеп, төрээн дылынга номчуттунар сонуургалын оттуруп сайзырадыр;
 -тыва чечен чогаалдың сөзүглелдери-биле ажылдап билир кылдыр чепсеглээр сорулгалыг эге практиктиг билиглерни бээр;
 -чаңгыс ол-ла темага бижиттинген тыва болгаш өске чоннарның чогаалдарын деңнеп, дөмей болгаш ылгалдыг чүүлдерин тодарадып билир кылдыр чаңчыктырар;
 -уругларның номчаан чогаалдарынга даянып, оларның мөзү- бүдүжүн хевирлеп тура, *эки – багай, буянныг – бак* деп чүүлдер дугайында билиглерин сайзырадыр, төрээн чону база өске аймак кижилер чурттап турар чурту дээш чоргааралын оттуруп, тыва болгаш Россияның чоннарының культура база чечен чогаалын хүндүлөп билир кылдыр кижизитпишаан, өөреникчинин мөзү-эстетиктиг дуржулгазын байыдар.

Өөреникчилер 2-ги классты дооскаш, дараазында билиглерни алган турар:

-чогаал-биле холбашкан билиглерни шингээдип алган турар;
 -чогаалдын хевирлерин билир;
 - улустун аас-чогаалынын биче хевирлерин билир;
 -чогаалдын кол маадыры, темазы, кол бодалын билир;
 -диригжидилге, денелге, эпитет, бойдус чурумалы, эге рифма, чурумал;
 -тоожушкун, угаап бодаашкын;
 -сөзүглелдин кол сөстөрүн тыпкаш, билбес сөстөрүн утказын янзы-буру аргаларны ажыглап, тодарадыры;
 -номчаан чуулге хамаарыштыр айтырыглар салыры, харылаары;
 -чогаалда кол болгаш ийиги черге болушкуннарны ангылап билири;
 Номчааш чогаалдын утказын янзы-буру аргаларны ажыглап эдертир чугаалаары;
 - боду планы тургузуп билири;

«Литературлуг номчулга» эртеминде темаларны шактарга хувааганы

№	Тема кезектери	Ниити шагы
1	Экии, литературлуг номчулга!	2
2	Өөренип өөрөн	5
3	Чылдын уелери. Тодуг-дагаа куземейни	5
4	Улустун аас-чогаалы. Тоолдар	8
5	Тос чузун малымайны	5
6	Арыг-шевер кадыкшылдын ундезини	4
7	Чылдын уелери. Аккыр харлыг кыжын	4
8	Улустун аас-чогаалдарынын биче хевирлери	8
9	Улус аразынга ие кара чымчак	3
10	Чылдын уелери. Хоглуг чазым	5
11	Бистин бичи онуктеривис	5
12	Тогу болгаш тоолчургу чугаалар	1
13	Эштигде-хоглуг, эптигде-демниг	4
14	Ойнаксанчыг оюннарым	1
15	Кизи болуру чажындан	3
16	Өске чоннарнын аас чогаалы	2
17	Чонум чаагай чанчылдары	1
18	Чылдын уелери чараш чайым	3
		68 шак

ТЕМАТИКТИГ ПЛАНААШКЫН

№	Кичээлдин темазы.	Шагы	Хуну
1	С.Маршак.Календарьнын бирги хуну. С.Сарыг-оол.Ном.	1	
2	К Ондар.Ужук дою.	1	
3	Ч. Кара-куске. Арыг-силиг, чараш бижиир.	1	
4	С.Сарыг-оол. Оореникчээ. С.Маршак. Школачы билип алзын.	1	
5	КДН.К-Э. Кудажы. Ногаан, кок болгаш кызыл карандаштар.	1	
6	С.Баруздин. Берге бодалга.	1	
7	Проект «Эртем чокта-эртен база дун»	1	
8	Б.Ховенмей. Куску хову.Кус.Г.Скребицкий	1	
9	Кус.Г.Скребицкий	1	
10	В.Бианки. Сыйтылаа куске.	1	
11	Экскурсия «Кустун демдектери	1	
12	Тыва улустун тоолдары, хевирлери.	1	
13	Тыва улустун тоолу. Дилги биле ала-сааскан.	1	
14	Тыва улустун тоолу.Инек-Сокпа.	1	
15	Хунажык анай. Чаан биле Куске.	1	
16	КДН.Тыва улустун аас чогаалы.	1	
17	Тыва улустун тоолу. Ийи куске. С. Пюрбю. Бора-Шиижек. (узунду)	1	
18	А.Шоюн. Селбер койгунак. Былааш сээк.К.Чуковский.	1	
19	КДН. Г Скребицкийни-биле. Коданнын аян-чоруу.	1	
20	С Сарыг-оол Бызаа. Бодаган.	1	
21	С.Сарыг-оол. Кулун.	1	
22	С.Сарыг-оол. Халбынмай.	1	
23	С.Сарыг-оол.Анай. К-Э.Кудажы Анайжыгаш. Ч.Кара-Куске Анайларым. Ю. Кюнзегеш. Узер хуна.	1	
24	Проект «Тос чузун малымайны»	1	
25	Арыг-шевер. Л Чадамба	1	
26	Чунар херек. К Чуковский.	1	
27	Былчак хавактыг Федя. Н.Носов.	1	
28	Экскурсия.Кыштын демдектери	1	
29	Е.Танова Кышкы ыржыгаш	1	
30	К.Ондар.Харжыгаш.	1	
31	Ч.ОндарЧаа чылдын йорээли	1	
32	С.Михалков Чаа чылда.	1	
33	Тывызым-дытта, тоолум-дошта.	1	
34	Тывар сен бе?О.Сувакпит. Кым-дыр мен? Л.Чадамба	1	
35	Улустун аас чогаалы Когудуглер.	1	
36	Улустун аас чогаалы Уругларнын ырылары.	1	
37	КДН Шагаа	1	
38	Чугаа сайзырадылгазы. Сагынгырлар, тывынгырлар моорейи.	1	
39	Бистин проективис «Тывызыктарда болгаш	1	

	улегер домактарда саннар».		
40	Михась- кызыгааржыларнын оннуу.Тайбын шерии.	1	
41	Март сези. Л.Чадамба. Ава. А.Даржай.	1	
42	КДН Ава дугайында чогаалдар.	1	
43	Чогаадыг «Аваларны алдын хун дээр»	1	
44	Чаагай час. С.Сарыг-оол. Экскурсия Суурувуста час.	1	
45	Час келди. С.Бюрбю. Бяштарнын байырлалы. В Бианкинии-биле.	1	
46	Уш час. В Бианкинии-биле.	1	
47	КДН Час дугайында шулуктер, тывызыктар, улегер домактар.	1	
48	Чогаадыг «Час»	1	
49	Койгунак. Ю.Кюнзегеш. Кушкаш.А.Пушки	1	
50	О Сувакпит Шиижек оглу	1	
51	М.Пришвин. Чараа-чечен.	1	
52	М.Пришвин.Дилгинин чеми.	1	
53	КДН Эзир.Эзириктиг элик.Диин оглу.	1	
54	Тоогу чугаа. Мечи сылдыс. Инек буурээ.	1	
55	И. Крылов. Куу, рак болгаш шортан. (Басня)	1	
56	Л.Толстойнуу-биле. Адазы болгаш оолдары. (Басня)	1	
57	О.Сувакпит.Айбаангы. (Басня)	1	
58	КДН. Баснялар	1	
59	К.Ондар. Ойнап чору. Матпаадыр.	1	
60	Е.Танова.Хоокуй хокпештер ужун мегелепкеним.	1	
61	КДН. Екатерина Танованын шулуктери	1	
62	А.Гайдар. Тимур болгаш оон командазы.	1	
63	Узбек улустун тоолу. Эн эки белек.	1	
64	КДН. Татар улустун тоолу. Уш угбашкы.	1	
65	О.Сагаан-оол. Анчынын чугаазы.	1	
66	Э.Кечил-оол. Чечектерим.С.Сурун-оол. Диин оглу. С Сурун-оол. Элик.	1	
67	Проект «Мээн ынак чогаалым», «Мээн ынак чогаалчым»	1	
68	Туннел кичээл.	1	

Өөредилге методиктиг комплекс

Л.С Кара-оол. Литературлуг номчулга. Кызыл, 2016ч

Ажылчын кыдырааш. Л.С. Кара-оол, Кызыл, 2016ч

Класстан дашкаар номчулга. Кызыл, 2010ч.

Тыва улустун тоолдары.

Матпаадыр.